

Engelli Kadınların Kamu İstihdamının Değerlendirilmesi

Zehra Atbaşı¹

Özet

Toplumda sosyal dışlanma olgusuyla karşılaşan dezavantajlı gruplar arasında kadınlar ve engelliler ön sıralarda yer almaktadır. Bu durum özellikle kadın ve engelli bireylerin, yaşadıkları toplum içinde bağımsız birer birey olarak yaşamalarının önüne geçmektedir. Engelli kadınlar hem kadın hem engelli olarak kalıp yargılara, önyargılara ve ayrımcılığa iki kat maruz kalabilmektedirler. Engelli kadınlar, tüm kadınların yaşamakta oldukları sorunların yanında aynı zamanda engelli olmaktan kaynaklanan sorunlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar. Engelli kadınların, pek çok konuda başarılı olamayacakları sanılarak güçleri küçümsenmekte beklentiler yükseltilerek ya da yok sayılarak olması gereken destekler sunulmamaktadır. Engelli kadınların eğitimlerinin, çalışmalarının, topluma katılımlarının önemli ve gerekli olduğu ifade edilmesine rağmen bu olumlu tutum maalesef genel olarak iş hayatındaki uygulamalara yansımamaktadır. Bu nedenle okulda, çalışma hayatında, sokakta, toplumun her alanında engelli kadın çalışan görmek güçleşmektedir. Engelli kadınların kendini gerçekleştirebilmesinin en önemli yollarından biri de çalışma hayatına katılması ve ekonomik açıdan bağımsız bir birey olmalarından geçmektedir. Bu çalışmanın amacı, engelli kadınların kendini gerçekleştirebilmesinin en önemli yollarından biri olan çalışma hayatına atılmaları ve ekonomik açıdan bağımsız birer birey olabilmelerine yönelik kamuda verilen desteği istihdam verilerine dayalı olarak sunmaktır. Araştırma tarama modelinde yürütülmüştür. Araştırma kapsamında T.C. Devlet Personel Başkanlığı Kasım 2019 Engelli Personel İstatistiklerinin sayısal verileri yorumlanmıştır. Bulgulara bakıldığında kamuda, engelli bireyler istihdam edilirken erkekler lehine bir yönelim olduğu görülmektedir. Engelli kadınların iş hayatına katılımının engelli erkeklere oranla daha az olduğu verilerle ortaya çıkmaktadır. Var olan durum incelemesi sonucunda engelli kadınların işe yerleşme oranlarının istendik düzeyde olmadığı ve engelli bireylerin istihdamında çoğunluğun erkeklerden oluşması yapılan düzenlemelerin engelli kadınların mağduriyetlerini gidermeye yetmediğini göstermektedir. Engelli kadınların, toplumun tüm alanlarındaki erişilebilirlik problemlerinin ortadan kaldırılarak onların bütüncül yaklaşımlarla desteklenmesi ve toplumsal kaynakların zenginleştirilmesi gerekmektedir. Toplumun ön yargılarının ortadan kaldırılması için toplumun sürekli ve bütüncül bir biçimde eğitilmesi ve konuyla ilgili geniş çaplı projelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Engel, kadın, engelli kadın, istihdam*

Evaluation Of Public Employment Of Women With Disabled

Abstract

Among the disadvantaged groups facing social exclusion in the society, women and the disabled are at the fore front. This situation prevents women and people with disabilities from living as independent people in their communities. Women with disabilities can be subjected to double prejudice and discrimination both as women and disabled. In addition to the problems experienced by all women, women

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü, Konya, zatbasi@erbakan.edu.tr

with disabilities also have to cope with the problems arising from being disabled. Disabled with womens power is underestimated by assuming that they will not be successful in many issues, and the necessary support is not offered by raising expectations or ignoring these people. Although it is stated that the education, work and participation of women with disabilities are importantand necessary, unfortunately, this positive attitude is not reflected in business practices in general. Therefore, it is difficult to see disabled women working in school, working life, on the street and in all areas of society. One of the most important ways for women with disabilities to achieve self-actualization is to participate in working life and become an economically independent person. The aim of this study to determine based on employment data the support given to the public in order to enter the business life which is one of the most important ways for women with disabilities to realize themselves and become economically independent individuals. There search was conducted in a review research. T.C. State Personnel Presidency November 2019 Numericaldata of Disabled Personnel Statistics were interpreted. Findings Show that there is a tendency in the publicsector in favor of men while employing disabled people. It is evident from the data that the participation of disabled women in business life is less than that of disabled men. As a result of the current situation analysis, it is seen that the rate of placement of women with disabilities is not at the desired level and that there gulations made due to the excess of disabled men in employment are not sufficient to compensate the disadvantages of women with disabilities. Women with disabilities need to be supported with holistic approaches and enrichment of social resources by eliminating accessibility problems in all areas of society. In order to eliminate the prejudices of the society, continuous and holistic education of the society and wide-ranging projects are needed.

Keywords: *Disability, women, disabledwomen, employment*

Giriş

Geçmişten günümüze kadar geçen süre içerisinde engelliler, çok çeşitli problemlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Yaşadığımız toplumdaki “normal ve normal olmayan” algısı, engellilerin topluma bütünleşmesinin önüne geçmiş engelliler ötekiler olarak algılanmış ve tam anlamıyla bir bütünleşme sağlanamamıştır. Hawighurst’a (1972) göre insanın gelişim görevi, içinde yaşadığı toplumun doğumdan ölüme kadar bireyden beklediği yapmasını ve yaşamasını istediği görevler olarak karşımıza çıkmaktadır (akt. Gander ve Gardiner, 2001). Toplum her yaşta ve her gelişim dönemi basamağında bireyden farklı gelişim özellikleri göstermesini ister. Toplumun genelinin insandan gelişim basamaklarındaki beklentisi, çocukluk döneminde yaşa uygun gelişim, yürümeye başlaması, cinsiyet rollerini kavraması, cinsiyetine uygun biçimde ergenlikteki değişiklikleri kabul etme, bir mesleğe hazırlanma, evliliğe ve aile yaşamına hazırlanma, eril ya da dişil bir varlık olarak toplumsal rolü gerçekleştirme yönündedir. Bu beklentiler genç yetişkinlik döneminde iyi bir eş seçimi, uyumlu bir aile hayatı, çocuk sahibi olma, iyi bir çocuk yetiştirme, yaşadığı ev içerisinde sorumluluklarını yerine getirme, vatandaş olarak yurttaşlık sorumluluğunu üstlenme; yaşının getirdiği sorumlulukları kabul ederek bunlara uyum sağlama ve ekonomik olarak kendine yeter bir birey olma olarak değişmektedir (Gander ve Gardiner, 2001). Toplumsal bütünleşme tüm bu alanlardaki engellerin kaldırılmasına ve beklenen görevlerin yerine getirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu nedenle özellikle toplumun normlarına uygun beklentileri yerine getirmeleri için engellilerin gelişimsel

temelli görevlerini tamamlamalarına yönelik toplumla bütünleştirilmesini amaçlayan sosyal politikaların hiçbir ayırım gözetmeksizin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir (Karataş, 2001).

Her bireyin, kendine özgü bedensel yapısı ve işlevleri, farklı alanlarda farklı öğrenme özellikleri ve hızı, bunun yanında farklı duygusal özellikleri bulunmaktadır (Baykoç Dönmez ve Şahin, 2011). Demokratik toplumların temel prensiplerinden biri eğitimde fırsat eşitliği ilkesini uygulamaya koymak ve bireyleri toplumun tüm olanaklarından en üst düzeyde yararlanı hale getirebilmektir (Başaran, 1982; İnan ve Demir, 2018). Engelli bireylere yönelik kalıp yargılar, önyargılar ve ayrımcılık, erişilebilirlikle ilgili problemler, engellilerin toplum içinde birçok sorun yaşamasına neden olmaktadır. Erişilebilirlikle ilgili sorunlardan biri de engellilerin iş bulabilme ve istihdam sorunudur. Toplum içerisindeki tüm bireyler gibi engelli bireylerde ekonomik özgürlüklerini elde edebilmek, sosyal konumlarını iyileştirmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir işte çalışmak istemektedirler. Engelli bireyler de tüm bireyler gibi istihdam olanakları, sağlık ve eğitim hizmetleri, kültürel faaliyetler, toplumsal-kurumsal karar alma süreçlerine katılma gibi toplumsal bütünleşmeyi sağlayan temel süreçlerden yoksun kalarak “sosyal dışlanma” olgusu ile karşılaşmaktadırlar (Oytun, 2009).

Toplumda sosyal dışlanma olgusuyla karşılaşan dezavantajlı gruplar arasında kadınlar ve engelliler öne sıralarda yer almaktadır. Bu durum özellikle kadın ve engelli bireylerin yaşadıkları toplum içinde bağımsız birey olarak yaşamalarının önüne geçmektedir. Engelli kadınlar hem kadın hem engelli olarak kalıp yargılara, önyargılara ve ayrımcılığa iki kat maruz kalmaktadırlar. Sonuç olarak, engelli kadınlar, kadın ve engelli olmaları nedeniyle eşit haklardan mahrum bırakılmış, topluma katılımları kısıtlanmış ve toplumdan ayrıştırılmayla karşı karşıya kalmaktadırlar (Boylan, 1991; Karataş, 2002). Burcu (2007)'nin Türkiye’de engelli birey olmanın temel sosyolojik özellikleri ve sorunları üzerine yaptığı çalışmada engellilerin ve özellikle kadın engellilerin pek çok sorunla karşılaştığı sonucunu çıkmıştır. Engelli kadınlar, tüm kadınların yaşadığı sorunların yanında aynı zamanda engelli olmaktan kaynaklanan sorunları bir arada yaşamaktadırlar. Engelli kadınlar toplum içerisinde toplumun diğer üyeleriyle bütünleşme sağlama konusunda pek çok sorunla karşılaşarak toplum dışına itilebilmektedir (Yaşın-Dökmen, 2009). Engelli kadınların, pek çok konuda başarılı olamayacakları sanılarak güçleri küçümsenmekte beklentiler yükseltilerek ya da yok sayılarak olması gereken destekler sunulmamaktadır. Bu durum engelli kadınların yaşamını her açıdan zorlaştırmaktadır.

Engelli kadınların, içinde buldukları toplumla bütünleşmesini sağlayacak olan yaşamsal faaliyetlerle ilgili pek çok sorun karşımıza çıkmaktadır. Daha düşük eğitim, işsizlik, yoksulluk sorunlar engelli kadınların diğer sorunlarına ek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum engelli kadınların yoksul, işsiz ve bekar olarak yaşamını sürdürmeye çalışmasına neden olabilmektedir. Tüm toplumların ortak anlayışı olan dış görünüş ve fiziksel durumunun iyi olması beklentisi engelli kadınların kendilerini engelli olmayan kadınlardan daha değersiz hissetmesine neden olmaktadır (Disabled Women: An International Resource Kit, 1996).

Geleneksel anlayışa göre kadının temel ve birincil görevinin annelik ve çocuk bakımı olarak görülmesi kadının toplumun diğer alanlarından uzak ve kopuk olmasına sebep olmaktadır. Bu durum kadınların karar alma süreçlerine katılımı kısıtlamakta bundan dolayı kadın kendisini güçsüz ve aciz hissetmektedir (Adaman ve Keyder, 2006). Engelli kadınlar ise tüm bu zorluklara ek olarak kadın olmanın yanında birey olma mücadelesi vermektedir. Engelli kadınlar daha çok ev içinde kalmakta ve diğer kadınlardan

beklenen sorumlulukları yerine getirmeleri istenmektedir. Fakat bu isteklerin yerine getirilebilmesi için onlara, özel durumlarını dikkate alan destekler, neredeyse hiç sunulmamaktadır. Bu anlayış engelli kadınları daha çok toplumdan soyutlamakta ve onlara kendilerini tanıma ve gerçekleştirme fırsatı vermemektedir (Karataş ve Gökçearslan Çifçi, 2010). Toplum engelli kadınların eğitimlerinin, çalışmalarının, topluma katılımlarının önemli ve gerekli olduğunu ifade etmesine rağmen bu olumlu tutum maalesef uygulamalara yansımamaktadır. Bu olumlu düşünce ne yazık ki gerçek hayata yansımamakta, yüzeysel kalmaktadır. Bu nedenle okulda, çalışma hayatında, sokakta, toplumun her alanında engelli kadın çalışan görmek güçleşmektedir (Karataş ve Duyan, 2005). Engelli kadınların kendini gerçekleştirebilmesinin en önemli yollarından biri de çalışma hayatına katılması ve ekonomik açıdan bağımsız bir birey olmalarından geçmektedir.

Türkiye’de büyük işletmelerin engelli çalıştırma yükümlülüğü kapsamına girmesi, engelli istihdamına yönelik kotanın düşük tutulması ve yaptırımların yüksek olması, kotalı engelli istihdamını uygulamaya sevk etmiştir (Seyyar, 2012; Kuzgun, 2014). Fakat engelli bireylerin eğitim düzeylerinin düşük olması, işyeri ve çevresel erişilebilirlik kriterlerinin sağlanamaması, işverenlerin ve engelsiz çalışanların engelli bireye yönelik önyargıları gibi birçok sorun engellilerin istihdamının sağlanamamasına yol açmaktadır (Çavuş ve Tekin, 2015).

Bu çalışmanın amacı, engelli kadınların var olan durumunu ortaya koymak ve kendini gerçekleştirebilmesinin en önemli yollarından biri olan çalışma hayatına atılması ve ekonomik açıdan bağımsız olabilmelerine kamuda verilen desteği istihdam verilerine dayalı olarak sunmaktır. Bu amaçla şu sorulara cevap aranmıştır;

1. Yıllara göre engelli kadın istihdamındaki durum nedir?
2. Kamuda hizmet sınıflarına göre engelli kadın istihdamının durumu nedir?
3. Kamuda istihdam edilen engelli kadınlar hangi eğitim kademelerinden mezundur?

Yöntem

Araştırma modeli

Bu çalışma engelli kadınların var olan durumunu ortaya koymak ve kendini gerçekleştirebilmesinin en önemli yollarından biri olan çalışma hayatına atılması ve ekonomik açıdan bağımsız olabilmelerine kamuda verilen desteği, istihdam verilerine dayalı olarak sunmak amacıyla doküman incelemesi kapsamında çalışmanın araştırma sorularına bağlı kalınarak tarama modelinde betimsel araştırma deseni tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma engelli kadınların kamuda istihdam edilmesi güncel veriler temel alınarak tarama modelinde yürütülmüştür. Araştırma kapsamında güncel var olan son durum üzerinden betimlemek amacıyla T.C. Devlet Personel Başkanlığı Kasım 2019 Engelli Personel İstatistiklerinin güncel verileri resmi sayfalarından alınarak sayısal verileri yorumlanmıştır.

Verilerin Analizi

Betimsel analiz tekniği kullanılarak 2019 Engelli Personel İstatistikleri frekansları belirlenmiştir. Öğelerin hangi sıklıkla görüldüğünün anlaşılması için verilerin frekans türünden ifade edilmesi, ögenin

yoğunluğunu ve önemini anlamayı sağlamaktadır (Bilgin, 2006). Bu nedenle analiz sonucu elde edilen bulguların frekansı ve yüzdesi verilerek sunulmuştur.

Verilerin yorumlaması aşağıdaki başlıklar altında yapılmıştır.

- Engelli Memur İstihdamında Genel Sayısal Görünüm
- Yıllara Göre Çalışan Engelli Memur Sayısı
- Hizmet Sınıflarına Göre Çalışan Engelli Memur Sayısı
- Eğitim Durumlarına Göre Engelli Memur Sayısı

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın alt başlıkları doğrultusunda veriler tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1. Engelli Memur İstihdamında Genel Sayısal Görünüm (Kasım 2019)

Kapsamdaki Mevcut Memur Kadro Sayısı	1.987.176
Engelli Kontenjanı %3 (5)	59.790
Kontenjan Kapsamında Çalışan Engelli Memur sayısı	52.671
Kontenjan Fazlası Çalışan Engelli Memur Sayısı	2.525
Toplam Çalışan Engelli Memur Sayısı	55.196
Engelli Kontenjan Açığı	7.119

<http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler/engelli-personel-ve-omss-istatistikleri>

Türkiye Cumhuriyeti Devleti de engelli bireylerin çalışma hayatına katılımı ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalarla ilgili çeşitli kanunlar, yönetmelikler çıkarılmakta olup en önemlilerinden biri de 4857 sayılı İş Kanunudur. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. uncu Maddesi; "*İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli; kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli bireyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır.*" hükmü gereği engelli istihdamı tüm sektörler için zorunlu tutulmuştur. Bu kanun kapsamında devlet her sene engelli memur alımı yapmaktadır. Kamunun %4 oranında istihdam etmesi gereken engelli sayısının henüz tutturulmadığı görülmektedir. Verilere göre 4000'nin üzerinde kontenjan açığı mevcuttur.

Tablo 2. Yıllara Göre Çalışan Engelli Memur Sayısı (Kasım 2019)

YILLAR	KADIN	ERKEK	TOPLAM
2015	9.170	31.485	40.655
2016	11.242	36.892	48.134
2017	11.951	37.922	49.873
2018	13.194	39.823	53.017
2019	13.805	41.391	55.196

<http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler/engelli-personel-ve-omss-istatistikleri>

Kamu kurumlarındaki engelli kadın memur istihdam rakamları incelendiğinde erkeklere oranla düşük olduğu görülmektedir. Engelli erkek memur sayısı kadın memur sayısının yaklaşık 3 katından fazladır. Bu farkın sebeplerinin alınan hizmet sınıflarının niteliğinden kaynaklandığı da düşünülebilir.

Tablo 3. Hizmet Sınıflarına Göre Çalışan Engelli Memur Sayısı (Kasım 2019)

HİZMET SINIFI	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Genel idare hizmetleri	6.315	16.816	23.131
Sağlık ve yardımcı sağlık hizmetleri	1539	1.548	3.087
Teknik hizmetler	453	2.334	2.787
Eğitim öğretim hizmetleri	2.067	3.812	5.879
Avukatlık hizmetleri	40	80	120
Din hizmetleri	140	1.139	1.279
Yardımcı hizmetler	3.251	15.661	18.912
Mülki idare amirliği hizmetleri	0	1	1

<http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler/engelli-personel-ve-omss-istatistikleri>

Ancak hizmet sınıflarına göre istihdam verilerini incelediğimiz de “Genel İdare Hizmetleri”ne alınan engelli erkek memur sayısının kadın engelli kadın memur sayısını yaklaşık üç katı olduğu görülmektedir. Genel idare hizmetlerini yerine getirmede erkeklerin daha uygun olduğuna dair bir veri bulunmamaktadır. Buna rağmen kadın memur istihdamı bu alana az yapılmıştır. Kadın erkek herkesin eşit düzeyde başarılı olabileceği avukatlık, eğitim öğretim gibi alanlarda dahi erkek istihdamının daha fazla olduğu görülmektedir. Yalnızca sağlık alanında eşit denebilecek bir istihdam söz konusudur. Toplumda oluşan erkek ailesini geçindirmekle yükümlüdür kabulü sebebiyle olsa gerek devlet tarafında da öncelikli hedefin engelli erkekleri istihdam etmek olduğunu izlenimi oluşmaktadır. Mülki idare amirliği görevine ise 1 engelli memurun atanması ise engellilik konusunda devlet olarak daha çok engelleri aşmamız gerektiğinin bir göstergesi olabilir.

Tablo 4. Eğitim Durumlarına Göre Engelli Memur Sayısı (Kasım 2019)

Eğitim Durumu	KADIN	ERKEK	TOPLAM
İlköğretim/ Ortaokul/ İlkokul	990	6.025	7.015
OrtaÖğretim	3.863	15.638	19.501
Önlisans	3.040	7.538	10.578
Lisans	5.535	11.455	16.990
Lisansüstü	377	735	1.112
TOPLAM	13.805	41.391	55.196

<http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler/engelli-personel-ve-omss-istatistikleri>

Demokratik toplumların temel prensiplerinden biri eğitimde fırsat eşitliği ilkesini uygulamaya koymak ve eğitim çağındaki tüm bireyleri eğitim olanaklarından en üst düzeyde yararlanır hale getirebilmektir (Başaran, 1982; İnan ve Demir, 2018) Her birey, kendine özgü bedensel yapıya ve işlevlere, çeşitli alanlarda öğrenme özelliklerine ve hızına, duygusal özelliklere sahiptir (Baykoç Dönmez ve Şahin, 2011). Bireylerin farklılaşan özellikleri eğitime erişebilmesinin önüne geçmediği zaman, genel eğitim hizmetlerinin verildiği ortamlarda herhangi destek eğitim hizmetine gerek kalmadan normal gelişim gösteren bireylerle birlikte eğitim faaliyetlerine devam edebilmektedirler. Ancak, gereksinimler erişilebilirliğin önüne geçtiği zaman mevcut ortamlarda sunulan genel eğitim hizmetleri yetersiz kalmakta ve özel eğitim hizmetleri gerekli olmaktadır (Acarlar, 2013; Akçamate, 2009; Kırcaali-İftar, 1998). Erişilebilirlik ve fırsat eşitliği doğrultusunda tüm bireylerin eğitim alabilmeleri ve öğrenimlerine devam edebilmeleri için gereksinim duydukları alanlara ve gereksinim düzeylerine göre gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bireylere kazandırılacak bilgi ve becerilerin, zamana, mekâna, koşullara ve her şeyden önemlisi öğrencilerin özelliklerine yani bireysel farklılıklarına göre yapılandırılması gerekmektedir (Aral ve Gürsoy, 2009). Bireysel farklılıkların ve gereksinim düzeylerinin göz ardı edilmesi, engelli bireyler için dezavantajlı bir durum oluşturmakta, gereksinimlerine cevap verilemeyerek, sistem dışına doğru itilebilmektedir. Temel eğitimden yoksun kalan engelli çocuk ise toplumla bütünleşmesini tamamlayamamaktadır. Erkeklerle göre sosyal hayatta ve iş hayatında daha dezavantajlı olan engelli kız çocukları içinse eğitim çok daha önemli bir yer tutmaktadır. Devlet kurumlarında engellilerin eğitim durumlarına göre istihdam edilme verileri incelendiğinde engelli kadınlar için eğitimin öneminin net bir şekilde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. 2019 yılı istihdam verilerine göre en az ilk öğretim mezunu olan engelli kadın sayısının 990 olduğu görülmektedir. Engelli erkek memur sayısı ise 6.025 kişidir yani kadınların 6 katından fazladır. Bu oranın eğitim seviyesi arttıkça azaldığı lisans ve lisansüstü mezuniyeti olan bireylerde kadın-erkek oranları arasındaki farkın azaldığı görülmektedir. Eğitilmiş engelli kadın ile eğitimsiz engelli kadın arasındaki bu istihdam farkının sebebi ise araştırılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Sosyal destek kuruluşlarında engelli bireylerin bir araya getirilmesi, onlarla grup çalışmaları yapılması, onların politik güce etki etmesi engelli bireylerin örgütlenmesi toplumsal bütünleşme için önemli bir süreçtir. Toplumların gelişmişlik düzeyi toplumsal eşitliğin gerçekleşmesi ile mümkün olacaktır (Cankurtaran-Öntaş, 2001). Engelli birey istihdam verilerinde hala Avrupa ülkelerin gerisinde bulunmaktayız. Gerek kamuda gerekse özel sektörde, engelli bireyler istihdam edilirken erkekler lehine bir yönelim olduğu görülmektedir. Engelli kadınların iş hayatına katılımının engelli erkeklerle oranla daha az olduğu verilerle ortaya çıkmaktadır. Var olan durum incelemesi sonucunda engelli kadınların iş yerleşme oranlarının istendik düzeyde olmadığı ve engelli bireylerin istihdamında çoğunluğun erkeklerden oluşması yapılan düzenlemelerin engelli kadınların mağduriyetlerini gidermeye yetmediğini göstermektedir. Engelli kadınların, toplumun tüm alanlarındaki erişilebilirlik problemlerinin ortadan kaldırılarak onların bütüncül yaklaşımlarla desteklenmesi ve toplumsal kaynakların zenginleştirilmesi gerekmektedir. Toplumun ön yargılarının ortadan kaldırılması için toplumun sürekli ve bütüncül bir biçimde eğitilmesi ve konuyla ilgili geniş çaplı projelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- Adaman, Fikret ve Keyder Ç.; (2006), Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006 Raporu, İnternet Adresi: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf
- Aral, N., Gürsoy, F. (2009). Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş. Morpa: İstanbul.
- Başaran, İ.E. (1982). Temel Eğitim ve Yönetimi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi yayını No: 112, Ankara.
- Baykoç-Dönmez, N., & Şahin, S. (2011). Özel eğitimin tarihi gelişimi. N. Baykoç. Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim, 535-556.
- Bilgin, N. (2006). Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Boylan, E., (1991). Woman and Disability, United States of America: Published by ZedBooks Ltd.
- Burcu, E. (2007). Türkiye’de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çavuş Ö.H., Tekin A. (2015) Türkiye’de Engellilerin İstihdam Yöntemi Olarak Korunmalı İşyeri. Dokuz Eylül İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:1, ss. 145-165.
- Disability Awareness in Action, Disabled Women Resource Kit No:6 (1996) <http://www.independentliving.org/docs2/daa6.pdf>
- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2001) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Hazırlayan Bekir Onur, Çev: Ali Dönmez Ankara.: İmge Kitabevi,
- İnan, M. & Demir, M. (2018). Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(2), 337-359.
- Karataş K., Gökçearslan Çifçi E. (2010) Türkiye’de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi sayı:13 ss. 147-153.
- Karataş, K. (1996). Genç işsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No: 2, Ankara.
- Karataş, K. (2001). “Engellilerin Topluma Kazandırılması” Ufkun Ötesi Aylık Dergi. 5, 29: 10-19.
- Karataş, K. ve Duyan, G.Ç. (2005) İnsan Hakları Açısından Engelli Kadınlar ve Sorunları Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu Kocaeli 29- 30 Nisan 2005: s. 56-62.

- Karataş, K., (2002). Özürlülere Karşı Ayrımcılık ve Ayrımcılıkla Savaşım, Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, Türkiye Körler Federasyonu Yayını, Cilt 2, Sayı 1: 1-10.
- Koç O. (2018) Topluma Tam Katılım: Engelli Bireyler Çalışarak Topluma Katılıyor, Tisk işveren dergisi, sayı:6 ss. 13-16. <https://www.tisk.org.tr/yayin/1959386137-tisk-isveren-dergisi-deneme--kasim-aralik--2018.pdf>
- Kuzgun, İ. (2014), “Türkiye’de Engellilerin Ücret Karşılığı İstihdamını Belirleyen Değişkenler Ve Öneriler”, Journal of Yasar University, 2451-2466, <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/10-KUZGUN.pdf>, (25.01.2015)
- Oytun, F. (2009). Engelli Kadınların Sağlık Sorunları ve Beklentileri, 24 Mart 2009, Engelli Kadın ve Sağlık Sempozyumu, Ankara. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/engelli_kadin/fatma_oytun.doc
- Seyyar, A. (2012), “Uluslararası Boyutuyla Engelli Kota Sistemi”, Kamu- İş, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/611.pdf>, (07.08.2014)
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı (2004). T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, Yayın No: 2913.
- T.C. Resmi Gazete. İş kanunu. 22/5/2003. Sayı: 25134, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete. Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 1/7/2015. Sayı: 30470, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Walker A. ve Walker C.; (1997), Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in The 1980s and 1990s, Child Poverty Action Group, London.
- Yaşın-Dökmen, Z. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve Engellilik: ‘Bermuda Üçgeni’ Ya Da ‘Kara Delik’ Etkisi, Ankara: Engelli Kadın ve Sağlık Sempozyumu. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/engelli_kadin/zehra_dokmen.doc